
Anbefalinger vedrørende håndtering af dødsfald på botilbud Socialpsykiatrien i Århus Kommune

- udledt på baggrund af to auditforløb

November 2009

Center for Kvalitetsudvikling
Region Midtjylland
Olof Palmes Allé 15
8200 Århus N

Anbefalinger vedrørende håndtering af dødsfald på botilbud Socialpsykiatrien i Århus Kommune

– udledt på baggrund af to auditforløb

Udarbejdet af Center for Kvalitetsudvikling
Region Midtjylland
Konsulent Marianne S. Balleby

Pjecen kan rekvireres ved henvendelse til
Driftsområdet for Socialpsykiatri
Center for Boområdet
Socialforvaltningen, Århus Kommune
Nørre Allé 31, 2. sal
8000 Århus C
Telefon: 8713 3436

E-mail: lechr@aarhus.dk

Pjecen kan downloades via Center for Kvalitetudviklings hjemmeside
www.cfk.rm.dk

Spørgsmål vedrørende auditforløbet rettes til Centerleder for Boområdet
Preben Bøgelund
Telefon: 8713 3433
Mobil: 2920 4039
E-mail: pbog@aarhus.dk

©Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland

November 2009

Indhold

KORT OM ANBEFALINGERNE	1
Om auditmetoden	2
 ANBEFALINGER VEDRØRENDE FAGLIGE FOREBYGGENDE	
HANDLINGER OVER FOR SÆRLIGT UDSATTE BEBOERE	4
Samarbejde med eksterne samarbejdspartnere.....	4
Forebyggende handlinger over for beboere i en akut kritisk sundhedstilstand	5
Forebyggende handlinger over for beboere, hvor der kan være risiko for selvmord eller selvmordsforsøg	6
 KOMMUNIKATION, KOORDINERING OG LÆRING EFTER ET	
DØDSFALD	7
Koordinering af opgaver efter et dødsfald, herunder ledelsens rolle	7
Handlinger over for botilbuddets beboere	8
Handlinger over for de pårørende	9
Psykologhjælp i relation til et dødsfald	9
Botilbuddets evaluering og læring efter et dødsfald.....	10

Kort om anbefalingerne

I 2009 gennemførte Center for Kvalitetsudvikling et auditprojekt for Center for Boområdet i socialpsykiatrien, Århus Kommune. Auditprojektet bestod af en gennemgang af hændelsesforløbene i forhold til to dødsfald i to af kommunens botilbud.

Samlet set har det været formålet med de to auditforløb, at

- synliggøre de involverede fagpersoners overvejelser om den enkelte sags forløb
- skabe læring for medarbejdere og ledelse via systematiske og faglige drøftelser af den konkrete hændelse
- understøtte et parallelt arbejde i Center for Boområdet med udvikling af procedure for tilbuddenes indsats ved situationer med risiko for dødsfald
- udlede generelle anbefalinger for områdets fremtidige praksis

Der er udarbejdet to særskilte projektrapporter til medarbejdere og ledelse i de pågældende botilbud. De anbefalinger, som har generel værdi i forhold til områdets fremtidige praksis er sammenfattet i denne pjece, som henvender sig til de faglige miljøer mere bredt.

Auditmetoden blev valgt, da denne metode sætter fagpersoners vurderinger af praksis i centrum med henblik på fremadrettet læring.

Om auditmetoden

Metoden bygger på, at fagfolk kollegialt vurderer et eller flere eksempler på fagpraksis ud fra på forhånd fastlagte vurderingsspørgsmål. De konkrete vurderingsspørgsmål udarbejdes af auditdeltagerne forud for processen. Datagrundlaget er det foreliggende skriftlige sagsmateriale om hændelsen suppleret med fagfolkenes viden og erfaringer.

Der etableres et auditpanel bestående af 6-8 fagpersoner, som gennemfører en audit efter en fastlagt plan, metode, ramme og organisation.

Auditpanelet sammensættes med henblik på den konkrete opgave. En tværfaglig og bredspektret sammensætning af auditpanelet sikrer en bredde og flere forskellige vinkler i vurderinger af sagsforløbet. Det er deltagernes faglige baggrund, erfaringer, viden og indsigt, der er i fokus.

Deltagerne vurderer først det konkrete forløb hver for sig, hvorefter de individuelle vurderinger fremlægges og drøftes i fællesskab i det samlede auditpanel. På baggrund af en faglig drøftelse formuleres der faglige vurderinger af hvert enkelt af de delelementer, der opstilles til vurdering i forløbet. På baggrund af auditforløbet udarbejder panelet en samlet vurdering og eventuelt en række konkrete anbefalinger til det videre arbejde.

Isager, Anne-Mette Kamper: *Om Audit – en metode til læring og kvalitetsudvikling i fagpraksis*. Center for Kvalitetsudvikling. Region Midtjylland, 2009.

I disse auditforløb blev valgt en kombination af intern og ekstern audit i den forstand, at der blev etableret overlap af deltagere i panelerne. Det vil sige, at enkelte af deltagerne fra det ene botilbud deltog i det andet botilbuds auditforløb og omvendt. Desuden deltog en overlæge fra Team for Misbrugspsykiatri i det ene auditforløb. Denne tilgang blev valgt for at sikre, at sagen blev belyst af personer med førstehåndskendskab til den vurderede praksis samt af personer, der kunne se sagen fra et eksternt perspektiv.

Selvom der var og er forskel på de to botilbuds målgruppe, interne organisering og ledelsesforhold, har det været meningsfuldt at bearbejde anbefalingerne til en mere generel karakter. På begge botilbud afstedkom dødsfaldet en række overvejelser blandt medarbejdere og ledelse om det skete, og medførte en række opgaver, herunder praktisk koordinering og orientering til medarbejdere, beboere og pårørende.

De to auditforløb adskilte sig ved, at det ene uventede dødsfald skete på grund af en kritisk fysisk tilstand hos beboeren, mens det andet dødsfald var et selvmord. Disse forhold havde betydning for fagpersonernes drøftelser af en mulig forebyggende indsats i fremtidige tilfælde. Hvor det er relevant vil sådanne forskelle fremgå af anbefalingerne.

Anbefalingerne er sammenfattet i to dele. I den første del præsenteres anbefalingerne vedrørende den forebyggende indsats over for særligt udsatte beboere, herunder beboere med misbrugsproblemer. Pjecens anden del består af anbefalinger til koordinering af opgaver og ledelsens rolle efter et dødsfald.

Anbefalinger vedrørende faglige forebyggende handlinger over for særligt udsatte beboere

Samarbejde med eksterne samarbejdspartnere

- Botilbuddets vidensniveau vedrørende psykofarmaka og misbrug bør styrkes ved
  - at der sættes tid af til, at kontaktpersonen deltager i psykiaterens samtaler med beboeren.
  - intern undervisning af medarbejderne inden for områderne psykofarmaka og misbrug suppleret med undervisning ved en psykiater
  - at medarbejdergruppen/teamet deltager i flere årlige dialogmøder med psykiateren, hvor problemstillinger omkring psykofarmaka og misbrug kan drøftes med udgangspunkt i konkrete erfaringer.
- For nogle beboeres vedkommende vil der – for at skabe mulighed for en terapeutisk indsats - være behov for en længerevarende afrusning under mere kontrollerede og sundhedsmæssigt forsvarlige forhold, end det socialpsykiatriske botilbud kan tilbyde. Det vil sige, der kan være brug for at foretage en form for intensiv støtte eller "skærmning" af særligt udsatte beboere. Vurderingen af, hvorvidt en beboer har behov og motivation for afrusning samt en eventuel gennemførelse af en afrusning bør foregå i et formaliseret samarbejde med professionelle.
- Det anbefales, at det bliver gjort tydeligt for alle medarbejdere, hvilke samarbejdsaftaler der foreligger mellem botilbuddet og psykiatrien, misbrugsbehandlingen mv., herunder med eksperter inden for dobbeltdiagnoseområdet.

Forebyggende handlinger over for beboere i en akut kritisk sundhedstilstand

- En mundtlig overlevering af dagens vigtigste hændelser bør altid suppleres af skriftlige bemærkninger i det daglige dokumentationssystem omkring beboerne i de tilfælde, hvor man som medarbejder er bekymret for en beboers sundhedstilstand. Årsagen til bekymringen skal beskrives, fx hvordan en beboers adfærd afviger fra normaladfærden, og om der er begrundet mistanke om medicin eller stoffer, som beboeren kan have indtaget.
- Der er behov for videre drøftelser af, hvad man i det enkelte botilbud forstår ved at tilse en beboer med akut kritisk sundhedstilstand, herunder om det er muligt at skelne mellem behovet for almindeligt og skærpet tilsyn. Hvis medarbejderne forventes at foretage fysiske målinger, fx pulsmålinger og kropstemperatur, af en beboer i en kritisk sundhedstilstand er det væsentligt at få afklaret
  - hvordan ikke-sundhedsfaglige medarbejdere oplæres i at foretage målinger af diverse værdier som puls, temperatur med videre, samt om målingerne kan foretages indenfor de fagforeningsmæssige rammer
  - hvordan målingerne registreres, det vil sige, om der skal udvikles et særligt registreringsark, eller om notaterne kan foretages i det daglige dokumentationssystem.
- Der bør tages initiativ til, at socialpsykiatrien indgår et nærmere samarbejde med blandt andre vagtlæger, hvor det afklares, hvilke oplysninger en læge har brug for med henblik på at kunne vurdere behovet for indsats.
- Det anbefales, at beboerens tilstand og adfærd dokumenteres, samt drøftes med kollegaer i forhold til vurdering af om, beboeren bør tilses af læge.

Forebyggende handlinger over for beboere, hvor der kan være risiko for selvmord eller selvmordsforsøg

- I samarbejdet med beboere, der ofte er påvirkede af rusmidler, kan det være en udfordring at få indblik i beboerens psykiske tilstand og gennemskue signaler på en eventuel forværring eller psykisk krise hos beboeren. Det er nødvendigt, at medarbejderne løbende drøfter, hvordan det sikres, at medarbejderen bevarer en opmærksomhed på den særligt udsatte beboers samlede tilstand, frem for kun at se umiddelbare problemstillinger og vanskelig adfærd.
- Faglige refleksioner vedrørende indsatsen og beboerens tilstand bør nedfældes, frem for kun de konkrete handlinger og observationer af beboernes tilstand. En sådan faglig dokumentation vil endvidere styrke udvekslingen af overvejelser på tværs af faggrupper og styrke den gensidige læring hos medarbejderne. I de tilfælde, hvor en beboers tilstand forværres, vil en øget skriftliggørelse af medarbejdernes overvejelser kunne give anledning til en relevant fælles bekymring hos medarbejderne.
- Når en beboer i påvirket tilstand ytrer ønske om at tale med medarbejderne om, hvordan de har det, bør den enkelte medarbejder notere sine overvejelser i det daglige dokumentationssystem og begrunde sin tilgang til beboeren.
- På ferier og sommerhusture kan etableres en rolig ramme for samarbejdet med beboerne om, hvordan man bedst arbejder med deres problemstillinger. Når det drejer sig om beboere med misbrugsproblemer kan det være særlig påkrævet, at beboerne kommer væk fra en anspændt hverdag, så der kan sættes fokus på motivationsarbejdet i forhold til misbruget. Det anbefales, at botilbuddet får lettere adgang til et eksternt sted, evt. et sommerhus, hvor medarbejderne kan samarbejde mere indgående og under rolige forhold med blandt andre dobbeltdiagnosticerede beboere.

Kommunikation, koordinering og læring efter et dødsfald

Koordinering af opgaver efter et dødsfald, herunder ledelsens rolle

- I botilbuddets kriseberedskabsplan bør retningslinier for nødvendige handlinger og ledelsens rolle beskrives med henblik på at sikre en tydelig ansvarsfordeling ved et dødsfald i botilbuddet. Herunder anbefales det, at der skabes klarhed i botilbuddet om, hvordan botilbudslederen, alternativt andre ledere i kommunen kontaktes ved et dødsfald i botilbuddet.
- Ved et uventet dødsfald bør botilbuddets leder, stedfortræder eller en anden ledelsesrepræsentant hurtigst muligt komme til botilbuddet for at fungere som overordnet ansvarlig og støtte de involverede medarbejdere psykisk og praktisk.
- Ved et dødsfald blandt beboerne bør botilbuddets leder, stedfortræder eller en tredje person sørge for, at de medarbejdere, der er til stede, hurtigst muligt samles og orienteres om, hvad der er sket, samt får aftalt, hvem der gør hvad. Vedkommende bør påtage sig en koordinerende rolle i forhold til udelukkende at fordele opgaver og bevare overblikket i forhold til, hvad der er gjort og skal gøres i relation til dødsfaldet, også med henblik på at sikre, at ingen medarbejder påtager sig for mange og for belastende opgaver.
- Orienteringen til de øvrige medarbejdere bør ske hurtigt per telefon. Det er vigtigt, at medarbejderne bliver orienteret af en person, de kender. Beskeden bør ikke lægges på en telefonsvarer. Desuden bør medarbejderne tilbydes at kunne ringe til botilbuddet med eventuelle spørgsmål.
- Det anbefales, at der straks efter dødsfaldet oprettes en fælles mappe til opsamling af diverse oplysninger om botilbuddets handlinger i forhold til dødsfaldet. Mappen skal sikre, at medarbejderne er opdaterede og kan koordinere opgaverne mellem sig, ligesom

den kan bidrage til den fremtidige erindring og læring om handlingerne i relation til dødsfaldet. Mappen bør indeholde en beskrivelse af hændelsesforløbet udarbejdet på baggrund af skriftlige optegnelser samt de involverede medarbejderes udtalelser.

- Botilbuddets leder bør være synlig i tiden efter et dødsfald. En botilbudsleder bør støttes og suppleres af en sidestillet kollega eller en overordnet leder. Denne kan hjælpe botilbuddets leder i forhold til de mange beslutninger, der skal træffes i forhold til medarbejdere, beboere, pårørende, politi, dokumentation osv.

Handlinger over for botilbuddets beboere

- Ved et dødsfald bør samtlige beboere informeres hurtigt, gerne med deltagelse af lederen, gerne både samlet og ud fra en individuel tilgang. Der skal tages hensyn til, hvad det er tilladt at fortælle om dødsfaldet.
- Der bør være et tilstrækkeligt antal medarbejdere tilstede til, at den nødvendige akutte støtte til beboerne kan gives. De beboere, der i tiden efter dødsfaldet har behov for en samtale med en psykolog, skal have mulighed for dette. Samtalernes afholdelse bør dokumenteres i en sådan grad, at medarbejderne har mulighed for at følge op på samtalerne.
- Det anbefales, at beboerne løbende får tilgængelig information om dødsfaldet. Eventuelt kan orienteringen af beboerne også ske på skrift, da dette kan sikre en fastholdelse af, hvad der er sket, og afbøde tvivlsspørgsmål eller misforståelser hos beboerne.
- Ved et dødsfald bør botilbuddet undersøge muligheden for at afholde en mindehøjtidelighed på bostedet for den afdøde. Hensigten er at give beboere, som har et ønske om det, og som måske ikke formår at deltage i begravelsen, mulighed for at bearbejde deres sorg og sige farvel. Interesserede beboere bør få mulighed for at være med til at arrangere mindehøjtideligheden, da dette kan bidrage til både medarbejderes og beboeres sorgbearbejdning.

Handlinger over for de pårørende

- Det anbefales at medarbejderne - gerne i samarbejde med botilbuddets leder, stedfortræder eller en tredje relevant person - nøje overvejer, hvilken medarbejder der vil være mest egnet til at orientere de pårørende.
- Ved en beboers dødsfald bør samtlige nære pårørende orienteres hurtigt og helst af en medarbejder, der har en god relation til familien. Om muligt bør beskeden gives ansigt til ansigt. Orienteringen kan alternativt foretages af botilbuddets ledelse, ligesom politiet kan anmodes om at foretage en personlig underretning via den politikreds, de pårørende bor i.
- De pårørende skal have mulighed for at stille spørgsmål vedrørende dødsfaldet, og de skal tilbydes at komme til botilbuddet. Her skal der være afsat medarbejderressourcer til at tale med familien, yde dem omsorg og eventuelt vise dem afdødes værelse. Samarbejdet med de pårørende vil være forskellig fra gang til gang. Hvad angår adgangen til afdødes lejlighed og boet må medarbejderne forinden afklare formalia i forhold til politiet og skifteretten.
- En mindehøjtidelighed arrangeret af botilbuddet kan anbefales som en fælles afslutning på indsatsen over for den afdøde og dennes pårørende.

Psykologhjælp i relation til et dødsfald

- Både beboere og medarbejdere bør sikres mulighed for krisehjælp og psykologbistand i forhold til dødsfald.
- Det bør ikke være op til den enkelte beboer eller medarbejder at gøre opmærksom på en eventuel psykisk følgevirkning, som måtte opstå nogen tid efter dødsfaldet. I stedet bør der i botilbuddet nogle måneder efter hændelsen ske en afdækning ved lederen eller en psykolog af den enkeltes eventuelle behov for opfølgende psykologhjælp.

Botilbuddets evaluering og læring efter et dødsfald

- Dødsfald blandt beboerne bør anvendes til læring i botilbuddet. Der bør organiseres en struktureret opfølgning nogen tid efter en sådan hændelse, eventuelt i form af et auditforløb.
- En fælles mappe med oplysninger om, hvad der er gjort i forhold til et dødsfald, kan, ud over at sikre information og koordinering mellem medarbejderne lige efter dødsfaldet, anvendes ved den senere evaluering og læring på baggrund af hændelsesforløbet.

